

Η ευρωπαϊκή άδεια δημόσιας χρήσης (ελεύθερου) λογισμικού : δείγμα γραφής της ωρίμανσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσα στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης

Πέτρος Στάγκος*

1. Το πολιτειακό και πολιτικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής άδειας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διαμορφώσει και ασκεί, από το 2000 (με τη δράση «eEurope» που είχα αναλάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούνιο της χρονιάς εκείνης), μια δική της πολιτική στο πλαίσιο της αποκαλούμενης «ευρωπαϊκής κοινωνίας της πληροφορίας», αλλά και της «γνώσης»¹.

Στην πρώτη δημόσια αποτίμηση που έγινε –το 2004- σχετικά με τα αποτελέσματα της πολιτικής της ΕΕ ειδικά για την κοινωνία της πληροφορίας², η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε, επίσης, το στίγμα της δυναμικής και της προοπτικής της πολιτικής αυτής, που εστιάζεται στην άσκηση της ρυθμιστικής εξουσίας της ΕΕ σε ό,τι αφορά τα πολλά και ποικίλα προβλήματα που δημιουργούνται από τη χρήση των τεχνολογιών των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), ώστε να πολλαπλασιαστούν τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η χρήση τους. Οι επιμέρους στόχοι της ευρωπαϊκής ρυθμιστικής παρέμβασης και η «ωφελιμιστική» προσέγγιση που αυτή ενσαρκώνει, αναλύονται, πρωτίστως, στην προαγωγή της άσκησης της ιδιότητας του πολίτη (μέσω της «ηλεκτρονικής ένταξης» [eInclusion] των ανθρώπων στην κοινωνία, η οποία θα επιτευχθεί χάρη στην ίδια πρόσβαση στις ΤΠΕ και στην ίδια διαθεσιμότητα σε προσιτές τιμές που θα παρασχεθεί σε όλους), καθώς και στην ενίσχυση της δημοκρατίας και της διαφάνειας (μέσω της χρήσης των ΤΠΕ από τις δημόσιες διοικήσεις των κρατών μελών, η οποία θα διασφαλίσει αποτελεσματικότερες και καλύτερης ποιότητας υπηρεσίες).

Στην κλίμακα του μισού περίπου δισεκατομμυρίου ανθρώπων που ζουν σήμερα στο ευρωπαϊκό έδαφος, κυρίως δε στην κλίμακα μιας Ένωσης «δοτών» ρυθμιστικών

---

* Καθηγητής ευρωπαϊκού δικαίου στο Τμήμα Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

¹ Και με τις δυο εκφάνσεις της (της κοινωνίας της πληροφορίας και της κοινωνίας της γνώσης), η πολιτική της ΕΕ είναι στενά συνδεδεμένη με τη στρατηγική της επίτευξης των στόχων της Λισσαβόνας, με άλλα λόγια με τη στρατηγική της ποσοτικής και ποιοτικής μεγέθυνσης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Ωστόσο, ενώ η πολιτική για την κοινωνία της πληροφορίας είναι (όπως εξάλλου διαπιστώνουμε παρακάτω, στο κείμενο) προσανατολισμένη στην επίτευξη πολιτικών, αν όχι πολιτικοποιημένων, προταγμάτων, η πολιτική για την κοινωνία της γνώσης είναι προσανατολισμένη στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στους διάφορους τομείς των τεχνολογιών αιχμής. Τούτο το τελευταίο με σαφήνεια προκύπτει από πρόσφατη μελέτη που δημοσίευσε η Επιτροπή, με τίτλο *Key figures of science, technology and innovation 2007* (http://ec.europa.eu/invest-in-research/monitoring/statistical01_en.htm), όπως επίσης από την ίδια μελέτη προκύπτει και η διαπίστωση των ισχυρών επιδόσεων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στην έρευνα και ανάπτυξη που αφορά σε αγαθά και υπηρεσίες της οικονομίας της επιστημονικής γνώσης (βλ. και στο IP/07/790, με τίτλο «La faiblesse de la R&D dans les entreprises constitue une grave menace pour l'économie européenne de la connaissance», <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction>).

² Βλ. την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, της 19.11.2004 : «Προκλήσεις για την ευρωπαϊκή κοινωνία της πληροφορίας» (COM(2004) 757 τελικό, μη δημοσιευμένη στην Επίσημη Εφημερίδα, διαθέσιμη στο <http://europa.eu/scadplus/leg/ellvb/124262.htm>).

αρμοδιοτήτων, που είναι άξιες του ονόματός τους μόνον όταν αφορούν στην οικονομική δραστηριότητα των ανθρώπων (και των επιχειρήσεων), είναι κατά θεωρία και εμπειρικά αποδεδειγμένο ότι δεν γίνεται να εγκαθιδρυθεί και να λειτουργήσει, στους κόλπους της Ένωσης, ένα πολιτικό σύστημα, στο επίκεντρο του οποίου θα βρίσκονται θεσμοί της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας με τη μορφολογία και το ουσιαστικό περιεχόμενο που βιώνονται στο εθνικό κράτος. Στην ορολογία και στο «επικοινωνιακό» μήνυμα που χρησιμοποιούν και εκπέμπουν οι διακηρυγμένοι από την Επιτροπή στόχοι της πολιτικής της ΕΕ για την κοινωνία της πληροφορίας, αντανακλάται η εναγώνια προσπάθεια της Ένωσης για τη νομιμοποίηση, από τους πολίτες, των εξουσιών που διαθέτει και ασκεί. Σε υποκατάσταση των κλασικών θεσμών αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας που κατ' υπόθεση μόνο θα αναδιπλασιάζονταν στο επίπεδο της Ένωσης, αλλά και σε προέκταση μιας φιλοσοφικής ενατένισης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που θέλει την πορεία της Ένωσης προς ένα δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης να διαμορφώνεται με θεσμοποιημένες κινήσεις «πολιτικής δημοσιότητας» (ώστε να δημιουργηθεί ένα «πολιτιστικό υπόστρωμα για αμοιβαία υπερεθνική εμπιστοσύνη» μεταξύ των πολιτών των κρατών μελών)³, η δημοκρατική διακυβέρνηση της Ένωσης εξαντλείται, στις μέρες μας, στη λειτουργία της περίπου ως «bonus paterfamiliae» : στην εκπόνηση πολιτικών, ή και στην αποσπασματική υιοθέτηση μέτρων, που σε κάθε περίπτωση θα βελτιώνουν τον τρόπο και το επίπεδο ζωής των πολιτών και, σε συνδυασμό με την αξιοποίησή τους με τα μέσα της δημοσιότητας, θα πετυχαίνουν την «προσέγγιση» της Ένωσης με τους πολίτες, την «επαφή» μαζί τους και –εντέλει– την κοινωνική της αποδοχή απ' αυτούς. Αναρίθμητες και πολύμορφες είναι οι δραστηριότητες που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναπτύσσει, κατά τα τελευταία 2-3 χρόνια, προς την κατεύθυνση αυτή⁴. Έτσι, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι επικεφαλής του καταλόγου που η Επιτροπή δημοσίευσε, στις αρχές του 2007, με τα μέτρα που η Ένωση έχει λάβει με σκοπό να τη φέρουν σε «άμεση επαφή» με τους πολίτες⁵, κατατάχθηκε η ρυθμιστική παρέμβαση για τη μείωση των τιμών της κινητής τηλεφωνίας στις διευρωπαϊκές επικοινωνίες, η οποία υλοποιήθηκε ως μέσο που προάγει την πολιτική διάσταση την οποία επισημάναμε ότι εγγενώς διαθέτει η ευρωπαϊκή ρυθμιστική πολιτική για τις τεχνολογίες της κοινωνίας της πληροφορίας, αλλά και

---

³ J. Habermas, *Ο μεταεθνικός αστερισμός*, 1998 (ελλην. μετάφρ. 2003), σελ. 144, και για μια ακόμη πιο πρόσφατη «επιστροφή» του Γερμανού στοχαστή στη θέασή του αυτή της ευρωπαϊκή ολοκλήρωσης, J. Habermas, *Sur l'Europe*, Paris, 2006, σελ. 31 επ.

⁴ Ο σχετικός «κατάλογος» θα ήταν πολύ μακρύς. Η «φροντίδα» της Επιτροπής, που συχνά έχει ως αφηρητά τα πορίσματα τα οποία έχουν συναχθεί από δημόσια διαβούλευση μεταξύ αυτής και των πολιτών, αφορά, π.χ. από την καταπολέμηση της παχυσαρκίας ή τη μέθοδο που πρέπει ν' ακολουθείται για την εξεύρεση χώρων (στο δημόσιο χώρο) για τους μη καπνιστές ή τη διεξαγωγή διπλωματικών διαβουλεύσεων με την Κίνα για την τήρηση των προδιαγραφών ασφαλείας στα παιχνίδια που παράγονται εκεί, μέχρι την πρόωση των μαθητικών κοινοτήτων στα σχολεία ή τις αδελφοποιήσεις ευρωπαϊκών πόλεων ή τον πολιτικό διάλογο για το μέλλον της ΕΕ (το γνωστό «plan D»). Αρκεί κανείς να αναζητήσει τις πρωτοβουλίες αυτές στις καθημερινές ανακοινώσεις του εκπροσώπου Τύπου της Επιτροπής, μέσω του HR-Net News Distribution Manager dist@hri.org.

⁵ Ο επίσημος αυτός κατάλογος δημοσιεύτηκε στο www.ec.europa.eu/snapshot2006. Υπενθυμίζουμε ότι στα υπόλοιπα μέτρα περιλαμβάνονταν όχι μόνο μέτρα όπως, π.χ., οι σωστές ταμπέλες στα προϊόντα διατροφής, η μείωση κινδύνων από χημικές ουσίες, η μεταρρύθμιση της αγοράς ζάχαρης, το ανθρώπινο πρόσωπο που δόθηκε στην οδηγία Μπολκενστάιν, η επιτυχημένη διαστημική δοκιμή του «Γαλιλαίου», αλλά και μέτρα ή αποφάσεις όπως η ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην ΕΕ, η υιοθέτηση του ευρώ από τη Σλοβενία ή η πολιτική παρέμβαση της ΕΕ σε εμπόλεμες ζώνες (Κονγκό, Λίβανος, Βοσνία-Ερζεγοβίνη).

διακινήθηκε με τα μέσα της δημοσιότητας ως «επίθεση της Ένωσης εναντίον των εταιριών της κινητής τηλεφωνίας», ως «νίκη» της Ένωσης στον «αγώνα» αυτό⁶.

Η άδεια δημόσιας χρήσης (ελεύθερου) λογισμικού που η Ένωση καθιέρωσε την περασμένη χρονιά (η EUPL: European Union Public Licence), φωτίζεται από τις μελέτες που συνθέτουν το παρόν αφιέρωμα της *Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Πολιτικής*. Το αντικείμενο των μελετών εστιάζεται κατά βάση στα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας που ανακινεί η άδεια δημόσιας χρήσης για την ΕΕ και, από την άποψη αυτή, διευκολύνεται η πολιτική ερμηνεία και ανάγνωση της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να καθιερώσει την άδεια πολιτική ερμηνεία και ανάγνωση, που έχει να κάνει με την άδεια δημόσιας χρήσης ως μια ακόμη εκδήλωση της ανάγκης, την οποία αφουγκράζεται ο πιο αυθεντικός εκφραστής της υπερεθνικής πολιτικής βούλησης –η Επιτροπή-, να αποστασιοποιηθούν οι ευρωπαϊκοί θεσμοί από την ταύτιση που τους βαραίνει με ισχυρά οικονομικά συμφέροντα και, στο άλλο άκρο, να αποδειχθεί έμπρακτα η διαθεσιμότητά τους να συγκατατίθενται σε δρώμενα που πηγάζουν από το ανθρώπινο υπόστρωμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Δικαιούχος τίτλων πνευματικής ιδιοκτησίας επί λογισμικών που παρήχθησαν για λογαριασμό της στο πλαίσιο κοινοτικών προγραμμάτων σχετικών με τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ δημόσιων διοικήσεων και –ευρύτερα- με την εσωτερική αγορά, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επιστέγασε τους τίτλους της –όπως εξηγείται στις μελέτες που ακολουθούν- με την άδεια δημόσιας χρήσης των λογισμικών «της»: κατ' αυτό τον τρόπο, εντάχθηκε στη χορεία μιας ευρείας, παγκοσμιοποιημένης *κοινότητας*, η οποία απαρτίζεται από φυσικά πρόσωπα, επιχειρήσεις και δημόσιους θεσμούς και συνέχεται ως τέτοια χάρη στις κοινές αξίες που συμμερίζονται τα μέλη της : την ελεύθερη πρόσβαση στην επιστημονική γνώση και στα δικαιώματα χρήσης της. Καθόσον οι εφευρέσεις και οι καινοτομίες λογισμικού που καλύπτονται από άδειες δημόσιας χρήσης καθίστανται, στο πλαίσιο της *κοινότητας* των χρηστών, ελεύθερες, με την έννοια ότι μπορούν να διαδοθούν, να αναπαραχθούν, ή να τροποποιηθούν μόνον υπό την προϋπόθεση της τήρησης των όρων της άδειας δημόσιας χρήσης που τις καλύπτει, το ελεύθερο λογισμικό αποδεικνύεται ιδιαίτερα παραγωγικό, ικανό, δηλαδή, να προσανατολίσει τις καινοτομίες στην εξυπηρέτηση στόχων γενικού συμφέροντος και της πολιτιστικής ποικιλομορφίας των κοινωνιών.

Οι θιασώτες του οικονομικού φιλελευθερισμού γοητεύτηκαν, αρχικά, από την οικονομική διάσταση του ελεύθερου λογισμικού και διέγνωσαν στους κανόνες που το διέπουν την επιβεβαίωση του ιδεατού μοντέλου τους του «ελεύθερου και ανόθευτου ανταγωνισμού»⁷. Επίσης ολόκληρα κράτη, κατά βάση του αναπτυσσόμενου κόσμου, με την ενθάρρυνση του «βραχίονα» του ΟΗΕ στα ζητήματα της διεθνούς ανάπτυξης (της CNUCED : Conférence des Nations Unies pour le Commerce et le Développement), λόγω της αξιοπιστίας των λύσεων του ελεύθερου λογισμικού, του τελειοποιήσιμου

---

⁶ Ο τελευταίος αυτός χαρακτηρισμός ανήκει στον κύριο αρθρογράφο του καθημερινού ενημερωτικού δελτίου *Bulletin Quotidien Europe*, (n° 9519, 10.10.2007, σελ. 3), ο οποίος πάντως επικρίνει την Επιτροπή ότι παρά τα όσα θετικά κάνει για να αυξήσει «την επιρροή της ΕΕ στην καθημερινή ζωή των Ευρωπαίων», υστερεί στην προβολή του έργου της με τα μέσα της δημοσιότητας και μειώνει, έτσι, την αποτελεσματικότητά των μέτρων αυτών.

⁷ Ph. Rivière, « Logiciels libres : et pourtant, ils tournent », *Manière de voir*, n° 83 («Pour changer le monde»), octobre-novembre 2005, σελ. 83.

χαρακτήρα του και του χαμηλότερου κόστους απόκτησής του σε σχέση με το κόστος του ιδιόκτητου λογισμικού, έχουν προσεταιριστεί «φανατικά» την ιδέα του ελεύθερου λογισμικού, αποβλέποντας να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη τους από την πρόσβαση στην κοινωνία της πληροφορίας : να μειώσουν την τεχνολογική και οικονομική εξάρτησή τους από τις διεθνικές επιχειρήσεις της πληροφορικής και τα κλειστά, ιδιόκτητα λογισμικά που προωθούν, πανάκριβα, στις αγορές· να διοχετεύσουν τους πόρους που θα αφιέρωναν στην απόκτηση ιδιόκτητων λογισμικών στη μόρφωση των πολιτών τους στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας, ώστε όχι μόνο να διαδοθεί μαζικά η χρήση ελεύθερου λογισμικού στο εσωτερικών των χωρών, αλλά και να παραχθούν νέα προϊόντα και καινοτομίες που θα μπορούσαν ακόμη και να διοχετευθούν στη διεθνή αγορά⁸. Ακόμη, έγκριτοι νομικοί επιχειρηματολογούν ολοένα συχνότερα υπέρ της βαθμιαίας ανάδυσης ενός «κοινού δικαίου της ανθρωπότητας» (*droit commun de l'humanité*), το πεδίο εφαρμογής του οποίου θα εκτείνεται σε όλα τα «κοινά αγαθά», σε όλους δηλαδή τους τομείς όπου δοκιμάζεται με περισσότερη ή λιγότερη επιτυχία η ελευθέρωση της πρόσβασης στη γνώση από τα δεσμά που της επιβάλλει η οικονομική τάξη (στο ελεύθερο λογισμικό, αλλά και στα γενόσημα φάρμακα [generics], στην καλλιτεχνική δημιουργία μέσω του διαδικτύου, στην ίδια τη χρήση του διαδικτύου, κλπ.), οι δε κανόνες του θα αποβλέπουν να μετατοπίσουν το κέντρο βάρους της σχέσης «κοινό αγαθό – ιδιοκτησία» προς το πρώτο, με σκοπό να τιθασευτεί η σχεδόν ανεξέλεγκτη –σήμερα- εξουσία της χρηματοπιστωτικής οικονομικής σφαίρας πάνω στην οικονομία, τις κοινωνίες και τη γνώση⁹.

Παρά τις αισιόδοξες αυτές «πινελιές», η συνολική εικόνα που πράγματι επικρατεί στην *κοινότητα* του ελεύθερου λογισμικού πόρρω απέχει από το να είναι ειδυλλιακή. Οι πανίσχυροι μηχανισμοί ιδιοποίησης της επιστημονικής γνώσης στους τομείς της πληροφορίας και των επικοινωνιών, που ως επί το πλείστον είναι ενσωματωμένοι σε διεθνικών διαστάσεων επιχειρήσεις, ταυτόχρονα με την εξάπλωση του ελεύθερου λογισμικού εντείνανε την επιστράτευση όλων των πρόσφορων μέσων για την ακόμη μεγαλύτερη ισχυροποίηση της ηγεμονικής τους θέσης στην αγορά· μέσω των οποίων εκτείνονται από την καταχρηστική αξιοποίηση υπαρχόντων νομικών και οργανωτικών θεσμών, μέχρι την ύβρι. Κινητοποιώντας lobbies, πολιτικά κόμματα και στρατιές δικηγόρων-μελών επιφανών δικηγορικών γραφείων, οργάνωσαν με συστηματικό τρόπο την επέκταση, μέσα στο χρόνο και το χώρο, των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας επί αγαθών και καινοτομιών λογισμικού (μέσα στο χρόνο με την επέκταση της χρονικής διάρκειας των δικαιωμάτων, μέσα στο χώρο με την παγκοσμιοποιημένη ισχύ και εφαρμογή τους)· προκάλεσαν συχνά-πυκνά (αλλά και εξακολουθούν να προκαλούν μέχρι σήμερα) σπανιότητα αγαθών ή –απλώς- πληροφοριών, ώστε να διατηρούν τιμές μονοπωλίου ή ολιγοπωλίου στην αγορά των προϊόντων εφαρμογής της τεχνολογίας λογισμικού· πολλαπλασίασαν τις καταχρηστικές προσφυγές εναντίον ανεξάρτητων παραγωγών λογισμικού σε διεθνείς οργανισμούς όπως είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO), αλλά και η UNESCO, οι οποίοι εξέδωσαν νομικά

⁸ Βλ. σχετικά CNUCED, *Rapport sur le commerce électronique et le développement 2003*, Nations Unies ; Nez York et Genève, 2003, σελ. 134.

⁹ Βλ. σχετικά το έργο της γαλλίδας νομικού Mireille Delmas-Marty, ιδίως το *Vers un droit commun de l'humanité*, Paris, 2003. Βλ. επίσης την επιχειρηματολογία που αναπτύσσει, αλλά και τις πληροφορίες που δίνει ο “animateur” της MKO “Cause commune” Philippe Aigrain, π.χ. με την αρθρογραφία του στη *Libération* (« Vers une coalition des biens communs », 25.8.2003), στη *Le Monde Diplomatique* (« Au-delà du logiciel libre. Le temps des biens communs », octobre 2005, 25), κυρίως δε στην ιστοσελίδα www.causecommune.org.

κείμενα που ούτε λίγο ούτε πολύ συνέδεαν το ελεύθερο λογισμικό με το οργανωμένο έγκλημα. Το 2004, ο πρόεδρος της Vivendi Universal και του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου Jean-René Fourtou, από το βήμα οργάνου των Ηνωμένων Εθνών και μπροστά σε μια σύναξη ιδιοκτητών και διευθυντικών στελεχών εταιριών της πληροφορικής και των επικοινωνιών (αλλά και επιχειρήσεων της φαρμακοβιομηχανίας και των ΜΜΕ), καλούσε τους ακροατές του σε παγκόσμια συστράτευση εναντίον της «πνευματικής πειρατείας» και σε ενιαία δράση μέσω κοινών lobbies με σκοπό να συμπαρασύρουν κυβερνήσεις στις θέσεις τους. Ένα χρόνο μετά, ο ιδιοκτήτης της Microsoft Bill Gates «ιδεολογικοποιούσε» την ύβρι, χαρακτηρίζοντας τους θιασώτες του ελεύθερου λογισμικού «κομμουνιστές της μιας μέρας» (sic), επαναλαμβάνοντας ότι «δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ ημών –του καπιταλισμού της ιδιόκτητης πληροφορίας- και του κομμουνισμού» και διακηρύσσοντας ότι «η πνευματική ιδιοκτησία θα είναι ο μαύρος χρυσός του 21^{ου} αιώνα»¹⁰.

2. Η άδεια δημόσιας χρήσης για την ΕΕ και η υπεροχή του ευρωπαϊκού δημοσίου συμφέροντος απέναντι στις δυνάμεις της αγοράς της πληροφορίας και της γνώσης

Η έκδοση της EURL από ένα δημόσιο, διεθνή οργανισμό, που μόνο για την ... αντικαπιταλιστική του πολιτική δεν μπορεί να κατηγορηθεί, αποδεικνύει ότι, απέναντι στις μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις που επιδιώκουν να δεσπάζουν στην οικονομία της πληροφορίας και της γνώσης, διευρύνεται συνεχώς η *κοινότητα* του ελεύθερου λογισμικού με νέους εταίρους, οι οποίοι διακατέχονται από την -επίσης κάθε άλλο παρά αντικαπιταλιστική- λογική ότι πηγή εφευρετικότητας και καινοτομίας στις τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών δεν μπορεί να είναι μόνον η «εκμετάλλευση της πνευματικής ιδιοκτησίας», αλλά και η παραγωγή δημόσιων, κοινών αγαθών. Στα πλαίσια αυτά, η καθιέρωση της άδειας δημόσιας χρήσης για την ΕΕ, πέραν της εμβληματικής σημασίας που -όπως ήδη τονίσαμε- έχει για την «υπαρξιακή» -πλέον- ανάγκη της Ένωσης να ασκεί δημόσιες πολιτικές που να την «προσεγγίζουν» στους πολίτες (στον τρόπο ζωής τους, στο επίπεδο ζωής που διεκδικούν και κατακτούν), δίνει τον τόνο της εγκατάλειψης από την Ένωση της συγκατάβασης την οποία αρχικά επεδείκνυε στα ισχυρά επιχειρηματικά συμφέροντα που διαμόρφωναν το τοπίο της οικονομίας της πληροφορίας και της γνώσης. Πράγματι από την τελευταία αυτή άποψη, η EURL συμβαδίζει με τις αποφάσεις κοινοτικών οργάνων όπως ήταν η εγκατάλειψη του σχεδίου θέσπισης οδηγίας για την προστασία του λογισμικού με άδειες ευρεσιτεχνίας, καθώς και οι νομικοί περιορισμοί που επιβλήθηκαν στις καταχρηστικές εμπορικές πρακτικές της κολοσσιαίας επιχείρησης του κλάδου της πληροφορικής, της Microsoft· πρόκειται για αποφάσεις οι οποίες, μαζί με την καθιέρωση της EURL, σηματοδοτούν την ωριμότητα που φαίνεται να κατακτά η υπερεθνική δημόσια τάξη σε ό,τι αφορά τον εκ μέρους της χειρισμό των προκλήσεων που της απευθύνονται από τους ισχυρούς πρωταγωνιστές της οικονομίας της πληροφορίας και της γνώσης.

Η ματαίωση της οδηγίας για την προστασία του λογισμικού με άδειες ευρεσιτεχνίας

Η αφορμή για την κατάρτιση από την Επιτροπή, το 2002, της πρότασής της για τη θέσπιση οδηγίας σχετικά με την αδειοδότηση του λογισμικού ως ευρεσιτεχνίας, τυπικά

¹⁰ Αναφέρονται από τον Michael Kanellos, “Gates : Restricting IP is tantamount to communism”, CNET News.com, <http://insight.zdnet.co.uk/software/windows/0.39020478.39183197.00> htm.

οφειλόταν στη «χαοτική κατάσταση» που από νομική άποψη είχε προκαλέσει η πρακτική του Ευρωπαϊκού Οργανισμού ευρεσιτεχνιών, η οποία συνίστατο στη χορήγηση αδειών σε εφευρέσεις λογισμικού βασισμένη σε μια καταχρηστική, αν όχι αυθαίρετη, ερμηνεία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τις άδειες ευρεσιτεχνίας του 1973. Δεκάδες χιλιάδες ήταν οι άδειες που επί μια δεκαετία περίπου είχε χορηγήσει ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός, θεωρώντας ότι, παρόλο που το άρθρο 52 της Σύμβασης ορίζει κατ' ουσία ότι οι ευρεσιτεχνίες επί προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών δεν αδειοδοτούνται, η άδεια μπορεί να δοθεί όταν η ανακάλυψη ή η εφεύρεση αφορά σε λογισμικό με τη βοήθεια του οποίου θα εκτελεστεί μια εργασία.

Ένα λογισμικό δεν είναι τίποτε άλλο από ένας περίπλοκος μαθηματικός υπολογισμός, ένας αλγόριθμος, μια εκδήλωση της ανθρώπινης σκέψης, όπως ακριβώς στην τάξη που δημιουργεί η ανθρώπινη σκέψη ανήκουν τα βιβλία, ένα γνωμικό, μια μουσική σύνθεση, που κανείς ποτέ δεν διανοήθηκε να τα θεωρήσει αδειοδοτήσιμα σαν ευρεσιτεχνίες. Ο στόχος της πρότασης οδηγίας της Επιτροπής του 2002 να βάλει τάξη στην ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης του 1973 από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό ευρεσιτεχνιών ήταν προσηματικός, αφού με τις διατάξεις που προτείνονταν καθίσταντο -στην πραγματικότητα- απεριόριστες οι δυνατότητες αδειοδότησης λογισμικών : σε μια δημόσια ακρόαση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ο επίτροπος Frits Bolkenstein που εισηγήθηκε την πρόταση, στους εκπροσώπους του Foundation for a Free Information Infrastructure –FFII- (που είναι ο αντιπροσωπευτικός, ευρωπαϊκός, μη κερδοσκοπικός οργανισμός του ελεύθερου λογισμικού, με χιλιάδες εταιρίες και φυσικά πρόσωπα ως μέλη και με δεκάδες χιλιάδες υποστηρικτές), οι οποίοι του υπέβαλαν σχετική ερώτηση, δεν κατόρθωσε να δώσει ούτε ένα παράδειγμα διάταξης της προταθείσας οδηγίας η οποία να εμπόδιζε την αδειοδότηση λογισμικού ως ευρεσιτεχνίας¹¹. Οι παραγωγοί και οι χρήστες ελεύθερου λογισμικού θεώρησαν ότι αν η οδηγία εγκρινόταν, θα γίνονταν δέσμιοι των κατόχων ογκωδών –πλέον- χαρτοφυλακίων αδειών ευρεσιτεχνίας, θα στερούνταν της δυνατότητας να αναπαράγουν και να καινοτομούν και, σε τελική ανάλυση, λιγότερα λογισμικά θα παράγονταν στο μέλλον και ελάχιστες νέες και καινοτόμες ιδέες θα εμφανίζονταν στο χώρο¹². Η κινητοποίησή τους εναντίον της πρότασης προκάλεσε την ευαισθητοποίηση, στις θέσεις τους, μεγάλου αριθμού μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, «εμψυχωτής» των οποίων γρήγορα έγινε το μέλος της ομάδας του σοσιαλιστικού κόμματος και πρώην πρωθυπουργός της Γαλλίας Michel Rocard. Πράγματι, η θέσπιση της οδηγίας είχε υπαχθεί στη διαδικασία της συναπόφασης του άρθρου 251 ΕΚ, στο πλαίσιο της οποίας το Κοινοβούλιο έχει τον τελευταίο λόγο, ξεχωριστά από την όποια στάση κρατήσει το Συμβούλιο, για την έγκριση της πράξης. Οι δεκάδες τροπολογίες που υπό την επίνευση των παραγωγών του ελεύθερου λογισμικού είχαν υποβάλει τα μέλη της Συνέλευσης στην πρόταση της Επιτροπής, επικεντρώνονταν στην εισαγωγή, στην οδηγία, της αντίληψης ότι θα μπορούσαν να αποκτούν άδεια ευρεσιτεχνίας λογισμικά που η εφαρμογή τους απαιτεί «φυσικές δυνάμεις», δηλαδή που υπ' αυτή την έννοια θα καθίσταντο «αντικείμενα» -άρα δεκτικά ευρεσιτεχνίας-, έτσι ώστε να περιορίζονταν μόνο στο 15% με 20% των προγραμμάτων υπολογιστών που είναι σήμερα σε χρήση το ποσοστό που θα μπορούσε να αδειοδοτηθεί

¹¹ Αναφέρεται από το κατατοπιστικό ενημερωτικό κείμενο του γαλλικού τμήματος του FFII, με τίτλο «Les brevets logiciels en Europe : une courte introduction», στο http://www.ffii.fr/imprim-article.php3?id_article=57.

¹² Στο ίδιο.

σαν ευρεσιτεχνία¹³. Καμία από τις τροπολογίες του Κοινοβουλίου δεν έγινε δεκτή από τους δυο εταίρους του στην κοινοτική νομοθετική διαδικασία -την Επιτροπή και το Συμβούλιο-, οι οποίοι παρέμειναν ακλόνητοι στην αντίληψη για απεριόριστη αδειοδότηση των λογισμικών, ενθαρρυμένοι σ' αυτό από τους εμπειρογνώμονες των μεγάλων εταιριών της πληροφορικής (Nokia, Alcatel, Microsoft) , που πλαισίωσαν ως σύμβουλοι αυτά τα δυο θεσμικά κοινοτικά όργανα στις διαβουλεύσεις που διεξήγαγαν με το Κοινοβούλιο¹⁴. Ως εκ τούτου, η ολομέλεια της Συνέλευσης απέρριψε, στις 6 Ιουλίου 2005, με συντριπτική πλειοψηφία (626 μελών επί 648 ψηφισάντων), την πρόταση της οδηγίας, μεταθέτοντας έτσι το κέντρο βάρους της εκστρατείας της *κοινότητας* του ελεύθερου λογισμικού κατά της αδειοδότησης στην πρακτική του Ευρωπαϊκού Οργανισμού ευρεσιτεχνιών, του οποίου την υπαγωγή στον πολιτικό έλεγχο της Συνέλευσης του Στρασβούργου αξιώνουν, μεταξύ άλλων, από τα αποφασιστικά όργανα της Ένωσης¹⁵.

Ο ευρωπαϊκός καταναγκασμός σε συμμόρφωση, της Microsoft, στους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού

Με την απόφαση που το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ) εξέδωσε στις 17 Σεπτεμβρίου 2007 στην υπόθεση *Microsoft Corporation / Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (υπόθεση T-201/04)¹⁶, καθώς και με τη συμφωνία που σε συμμόρφωση προς τη δικαστική απόφαση σύναψε, Οκτώβριο 2007, η επίτροπος ανταγωνισμού της ΕΕ Neelie Kroes με τους εκπροσώπους της πολυεθνικής εταιρίας¹⁷, φαίνεται να ολοκληρώνεται, πρόσκαιρα όπως θα διαπιστώσουμε σε λίγο, η μακροχρόνια δικαστική διαμάχη μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της πανίσχυρης, διεθνικής επιχείρησης του τομέα της πληροφορικής, της Microsoft. Στη δίνη της δικαστικής αυτής διαμάχης αναγκαστικά είχε βρεθεί και η *κοινότητα* των παραγωγών και χρηστών ελεύθερου λογισμικού, η δε πρόσφατη έκβασή της σηματοδοτεί τον κλωνισμό (πρόσκαιρο;) ενός ολόκληρου οικονομικού μοντέλου, το οποίο ενσαρκώνει στον κόσμο της πληροφορίας και της γνώσης η εταιρία του Redmond.

Στη ρίζα της διαμάχης Επιτροπής- Microsoft που ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ήταν η καταγγελία προς τη Γενική διεύθυνση ανταγωνισμού της Επιτροπής των κυριότερων ανταγωνιστών της Microsoft (της εταιρίας Sun Microsystems κυρίως, αλλά και της IBM, της Nokia και της Oracle, οι οποίες είχαν συνασπιστεί, ως πελάτες αλλά ταυτόχρονα και ως ανταγωνιστές της Microsoft, στο πλαίσιο μιας «συμμαχίας» γνωστής ως ECIS : European Committee for Ineteroperable Systems), σύμφωνα με την οποία η πρόσβαση στην αγορά των προϊόντων τους παρεμποδίζεται από την κακοπιστία που επιδεικνύει η Microsoft όταν αρνείται να γνωστοποιήσει στους πελάτες της

¹³ Βλ. σχετικά στο «κείμενο εργασίας» που ο Michel Rocard κατέθεσε στην επιτροπή JURI του Κοινοβουλίου («Document de travail sur la brevetabilité des inventions contrôlées par ordinateur», PE 357.620v01-00), καθώς και τη συνέντευξή του στη *Le Monde* της 28.2.2005, με τίτλο «Michel Rocard feraille contre le brevet logiciel».

¹⁴ Βλ. σχετικά ανωτ., στο κείμενο του FFII και στη συνέντευξη του Michel Rocard στη *Le Monde*.

¹⁵ Βλ. τη σχετική ειδησεογραφία του *Bulletin Quotidien Europe*, n° 8985 της 9.7.2005 και 8991 της 15.7.2005.

¹⁶ Απόφαση δημοσιευμένη στο www.europa.eu.int.

¹⁷ Τα κύρια σημεία της συμφωνίας αυτής δημοσιεύτηκαν στην *Le Monde* της 24.10.2007, με τίτλο «Microsoft se plie aux injonctions de Bruxelles».

πληροφορίες που αφορούν στο ηλεκτρονικό σύστημα εκμετάλλευσης της πληροφορίας που διακινεί στην αγορά. Η διοικητική διαδικασία διερεύνησης της καταγγελίας ενεργοποιήθηκε το Φεβρουάριο 2000 και ολοκληρώθηκε, σε δυο φάσεις, την άνοιξη του 2004 και τον Ιούλιο 2006.

Στην πρώτη φάση η Επιτροπή κήρυξε ένοχη την Microsoft για παραβίαση της δεσπόζουσας θέσης της στην αγορά (παραβίαση του άρθρου 82 της Συνθήκης ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας) και της επέβαλε πρόστιμο 497 εκατομμυρίων ευρώ. Η παράνομη επιχειρηματική συμπεριφορά της Microsoft συνίστατο στην άρνησή της να εφοδιάζει τους πελάτες της με ορισμένες πληροφορίες σχετικές με τη *διαλειτουργικότητα* (interoperability, interoperabilité) του δικού της συστήματος εκμετάλλευσης (των Windows) –με το οποίο είναι εφοδιασμένο πάνω από το 90% των προσωπικών ηλεκτρονικών υπολογιστών που είναι σήμερα σε χρήση σε παγκόσμιο επίπεδο- με άλλες εφαρμογές ή προγράμματα. Ως μέτρο επανόρθωσης της παρανομίας αυτής, η Επιτροπή επέβαλε στην Microsoft την υποχρέωση να γνωστοποιεί, σε όποια επιχείρηση επιθυμεί να αναπτύξει και να διανείμει στην αγορά δικά της συστήματα εκμετάλλευσης, «εξειδικεύσεις» και πρωτόκολλα που αφορούν στα Windows, ώστε να εξασφαλίζεται έτσι η διαλειτουργικότητα όλων των συστημάτων εκμετάλλευσης¹⁸. Στη δεύτερη φάση της διοικητικής διαδικασίας, η επιχειρηματική συμπεριφορά της Windows που τιμωρήθηκε από την Επιτροπή, συνίστατο στην προώθηση, από την εταιρία, της πώλησης του δικού της εργαλείου ανάγνωσης πολυμέσων Windows Media Player με το σύστημα εκμετάλλευσης Windows for PC. Η Επιτροπή έκρινε ότι κι αυτή η πρακτική έθιγε τον ανταγωνισμό στην αγορά των εργαλείων ανάγνωσης των πολυμέσων, επέβαλε στην Microsoft πρόσθετο πρόστιμο 280,5 εκατομμυρίων ευρώ και, ως επανορθωτικό της παρανομίας μέτρο, την υποχρέωση στην εταιρία να πωλεί στην αγορά εκδοχή των Windows χωρίς το εργαλείο Windows Media Player.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στο επίκεντρο της καταχρηστικής εμπορικής πρακτικής της Microsoft βρισκόταν η *διαλειτουργικότητα* των διαφόρων συστημάτων εκμετάλλευσης που κυκλοφορούν στην αγορά¹⁹. Η Επιτροπή καταλόγιζε στην Microsoft μια πρακτική που είναι αρκετά συνηθισμένη στην αγορά : τη μεταβίβαση από την αγορά ενός προϊόντος στην αγορά ενός άλλου της δεσπόζουσας θέσης που η επιχείρηση κατέχει. Η Microsoft, ανικανοποίητη από τα ευρέα περιθώρια δράσης που της εξασφαλίζει το δικό της σύστημα εκμετάλλευσης, μετέτρεψε το τελευταίο σε πλεονέκτημα για άλλα προϊόντα και υπηρεσίες που παρέχει, διαβεβαιώνοντας τους πελάτες της ότι, αυτά, «επικοινωνούν» καλύτερα από τα ομοειδή των ανταγωνιστών της με το σύστημα εκμετάλλευσης που η ίδια παράγει και δεσπόζει στην παγκόσμια αγορά της πληροφορικής. Από την πρώτη στιγμή όμως που η Microsoft κατέλαβε αυτή τη δεσπόζουσα θέση στην αγορά, τα κέρδη που αποκόμιζε ξεπερνούσαν υπέρμετρα την επένδυση που είχε κάνει για να κατακτήσει τη δεσπόζουσα θέση, με αποτέλεσμα αυτά να μοιάζουν περισσότερο με «εισόδημα» παρά με συνήθη κέρδη. Έτσι εξηγείται η αξίωση της Επιτροπής να δημιουργηθεί στα λοιπά τμήματα της αγοράς ένα «δίκαιο πεδίο ανταγωνισμού» (fair playing field), επί του οποίου λίγο ή πολύ θα εξισώνονται τα

¹⁸ Ένα παράδειγμα διαλειτουργικότητας, δίνουμε στο τελευταίο, συμπερασματικό μέρος της μελέτης αυτής.

¹⁹ Αναλυτική και κατατοπιστική, για τη διαλειτουργικότητα ως αντικείμενο της διένεξης Επιτροπής – Microsoft, είναι η ανάλυση της F. Autret, «Face à Microsoft, la Commission parviendra-t-elle à s' imposer?», στο <http://www.telos-eu.com>.

αμοιβαία ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των πρωταγωνιστών χάρη, στη συγκεκριμένη περίπτωση, στην αποκάλυψη τεχνικών πληροφοριών που είναι απαραίτητες για τη διαλειτουργικότητα των προγραμμάτων.

Η αντιπαράθεση της Microsoft με τις διοικητικές και, μετά τις αποφάσεις του 2004 και του 2006, με τις δικαστικές αρχές της Ένωσης –το ΠΕΚ-, είχε σαν κέντρο βάρους την ακρίβεια και την έκταση των τεχνικών πληροφοριών που χρειάζονταν να αποκαλύψει στην αγορά. Κατά βάση, η Microsoft απεχθανόταν την ιδέα να απεμπολήσει το πλεονέκτημα που διέθετε ή -όπως ζητούσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή- να το καταστήσει ένα είδος δημόσιου αγαθού, σε κάθε περίπτωση προσβάσιμο από τους ανταγωνιστές της μέσα σε λογικές συνθήκες και προϋποθέσεις. Όσο δεν υπήρχε αμφιβολία ότι από το πλεονέκτημά της η Microsoft αντλούσε εισόδημα και όχι κέρδη, άλλο τόσο ήταν χωρίς προηγούμενο –για τις υποθέσεις ανταγωνισμού- οι αξιώσεις που της αντέταξε η Επιτροπή. Μέχρι σήμερα, η παγκοσμιοποιημένη βιομηχανία λογισμικού αμείβεται προστατεύοντας τα κείμενα των προγραμμάτων που παράγει και, κατ' επέκταση, επιτρέποντας τη χρήση τους με αντάλλαγμα την πληρωμή της άδειας που παρέχει. Αυτό το οικονομικό μοντέλο είναι που κλονίστηκε με την έκβαση που δόθηκε στη διένεξη μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Microsoft. Για πρώτη φορά κλονίστηκε με την κρίση στην οποία κατέληξε η Επιτροπή, ότι δηλαδή η αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού δικαιολογεί τη διάδοση πληροφοριών που μέχρι πρότινος διατηρούνταν μυστικές υπό την κάλυψη της πνευματικής ιδιοκτησίας (αφαιρέθηκε δηλαδή, από τις πληροφορίες, ένα μέρος της εμπορευματικής αξίας τους). Για δεύτερη φορά κλονίστηκε το οικονομικό μοντέλο της Microsoft από την ίδια τη δομή της βιομηχανίας της πληροφορικής, με την εμφάνιση άλλων οικονομικών μοντέλων –όπως κατ' εξοχήν είναι εκείνο της *κοινότητας* του ελεύθερου λογισμικού-, που υποκαθιστούν την πώληση της άδειας με άλλες πηγές εισοδημάτων ώστε να αποσβένονται οι επενδύσεις.

Η Microsoft δεν κατάφερε να υπερασπιστεί με αποτελεσματικότητα το οικονομικό της μοντέλο ενώπιον του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Για το κοινοτικό δικαστήριο, η Microsoft καταχράστηκε *«την σχεδόν μονοπωλιακή θέση της στην αγορά των συστημάτων εκμετάλλευσης, με τα οποία είναι εξοπλισμένα σχεδόν το 95% των προσωπικών ηλεκτρονικών υπολογιστών, με σκοπό να περιορίσει τον ανταγωνισμό»* σε δυο διακριτούς μεταξύ τους τομείς : στα προγράμματα που βρίσκονται στην καρδιά των δικτύων πληροφορικής των επιχειρήσεων, και στα λογισμικά των εργαλείων ανάγνωσης των πολυμέσων. Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο επέβαλε στην εταιρία να αναθεωρήσει τις εμπορικές πρακτικές της. Σε ό,τι αφορά τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των συστημάτων Windows και των ανταγωνιστικών προγραμμάτων, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι *«ο απαραίτητος βαθμός διαλειτουργικότητας που προσδιορίστηκε από την Επιτροπή είναι καλά θεμελιωμένος και δεν υπάρχει καμία ασυνέπεια μεταξύ του βαθμού αυτού και του επανορθωτικού μέτρου που επιβλήθηκε (...) Η απουσία αυτής της διαλειτουργικότητας θα έχει ως συνέπεια να ενισχυθεί υπέρμετρα η θέση της Microsoft στην αγορά και να παραμεριστεί ο ανταγωνισμός»*.

Σε συμμόρφωση προς την απόφαση του ΠΕΚ του Σεπτεμβρίου 2007, ένα μήνα αργότερα η Επιτροπή, όπως ήδη επισημάναμε, συμφώνησε με την Microsoft αφενός, η εταιρία, να παραιτηθεί του ενδίκου βοηθήματος της αναίρεσης κατά της απόφασης του ΠΕΚ, αφετέρου να προσδιορίσει το ύψος του τιμήματος που θα καταβάλουν όσοι

θέλουν να έχουν πρόσβαση στις ειδικές τεχνικές πληροφορίες των συστημάτων εκμετάλλευσης Windows στο ποσό των 10,000 ευρώ, αλλά και να μην ζητά από τους ανταγωνιστές να της παραχωρούν περισσότερο από 0,04% των εσόδων που αποκομίζουν εξαιτίας της πρόσβασης που θα τους παρέχεται. Η *κοινότητα* του ελεύθερου λογισμικού έκρινε πως η συμφωνία αυτή δεν κάμνει τίποτε περισσότερο από το να εναποθέτει, το κόστος της συμμόρφωσης της Microsoft στους κοινοτικούς κανόνες του ανταγωνισμού, στους παραγωγούς και τους χρήστες του ελεύθερου λογισμικού που επιλέγουν να επικοινωνούν χρησιμοποιώντας προϊόντα της Microsoft²⁰, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε πως η συμφωνία του Οκτωβρίου 2007, μαζί με τις διοικητικές και δικαστικές αποφάσεις της τελευταίας πενταετίας που την συμπληρώνουν, θα ενισχύσει την αποφασιστικότητα που είναι έτοιμη να επιδείξει προκειμένου να κατασταλούν άλλες αντί-ανταγωνιστικές πρακτικές επιχειρήσεων που «συνυπάρχουν» με την Microsoft στην ευρωπαϊκή αγορά της πληροφορίας και της γνώσης²¹.

3. Συμπεράσματα (στραμμένα και στην ελληνική εμπειρία)

Επιστρέφοντας, και πάλι στην EUPL, το κείμενό της, που παρατίθεται αυτούσιο στο τέλος αυτού του αφιερώματος, είναι συνταγμένο κατά τρόπο ουδέτερο, ώστε να προσελκύσει στην παραγωγή και χρήση ελεύθερου λογισμικού φυσικά πρόσωπα, εταιρίες, αλλά και τις δημόσιες διοικήσεις των κρατών μελών της Ένωσης.

Μπορεί πράγματι, όπως υπεύθυνα μαρτυρείται, οι δημόσιες διοικήσεις άλλων κρατών μελών να ελκύονται ολοένα συχνότερα από προγράμματα ανοικτού κώδικα για την ικανοποίηση των αναγκών τους²², όπως επίσης μπορεί πράγματι να είναι ουκ ολίγες οι μικρού και μεσαίου μεγέθους ελληνικές επιχειρήσεις που έχουν κατακτήσει κορυφαίες θέσεις στην παγκόσμια αγορά τεχνολογικών προϊόντων ή υπηρεσιών εφαρμόζοντας και καινοτομώντας πάνω σε τεχνολογίες ελεύθερου λογισμικού²³, όμως η ελληνική δημόσια διοίκηση δεν φαίνεται να εισακούει τις προκλήσεις που, με θετικό τρόπο για τα συμφέροντά της, απευθύνει η *κοινότητα* του ελεύθερου λογισμικού. Την 1^η Φεβρουαρίου 2007, ο υπουργός Οικονομίας ως εκπρόσωπος του ελληνικού Δημοσίου και ο ιδιοκτήτης της Microsoft Bill Gates υπέγραψαν συμφωνία, μη δεσμευτική είναι αλήθεια, τετραετούς διάρκειας, με την οποία το ελληνικό Δημόσιο θα προμηθεύεται λογισμικό της εταιρίας με «προνομιακούς οικονομικούς όρους» για την ικανοποίηση της ανάγκης μηχανοργάνωσης όλων των υπηρεσιών του, με

²⁰ Βλ. στο ενημερωτικό κείμενο του γαλλικού τμήματος του FFII, με τίτλο «L'UE demande à la communauté du libre de payer les taxes de Microsoft», στο http://www.ffii.fr/imprim-article.php?id_article=290.

²¹ Βλ. στη σχετική ειδησεογραφία της *Le Monde* της 20.9.2007 με τίτλο «La justice européenne confirme la condamnation de Microsoft», όπου οι ανταγωνιστικές της Microsoft επιχειρήσεις που κατονομάζονται είναι η Intel, η Rambus και η Qualcomm.

²² Σύμφωνα με τον εκπρόσωπο του FFII στην Ελλάδα και την Κύπρο, χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της Γαλλίας και της Γερμανίας. Στην πρώτη περίπτωση, το 2006 20% των υλοποιήσεων στην κεντρική διοίκηση είναι σε ελεύθερο λογισμικό, έναντι 10% που ήταν το 2003, με στόχο να ανέβει στο 30% το 2008. Στη Γερμανία, πρόσφατη είναι η απόφαση του Δήμου του Μονάχου να αλλάξει το πληροφοριακό σύστημα που μεταχειρίζεται από Windows σε ανοιχτού κώδικα (Linux). Βλ. στην *Ελευθεροτυπία*, 13.3.2006.

²³ Βλ. στη σχετική ειδησεογραφία στην *Καθημερινή* της 25.2.2007, με τίτλο «Και όμως στην Ελλάδα παράγεται υψηλή τεχνολογία. Κόντρα στην γκρίζα εγχώρια πραγματικότητα, περίπου 20 μικρές εταιρίες καινοτομούν στην ανάπτυξη λύσεων για την παγκόσμια αγορά».

«αντάλλαγμα», από τη μεριά της Microsoft, τη δωρεάν χρήση του λογισμικού της από τους εργαζόμενους όλων των φορέων του Δημοσίου που θα ενταχθούν στη συμφωνία, καθώς και την ίδρυση «κέντρου καινοτομίας» της Microsoft στη χώρα²⁴.

Η συμφωνία ελληνικού Δημοσίου–Microsoft έντονα επικρίθηκε από το FFΠ²⁵, το οποίο τη χαρακτήρισε «πλήγμα για τη χρήση του ελεύθερου λογισμικού» που κερδίζει διαρκώς έδαφος στην παγκόσμια αγορά, αλλά και «τροχοπέδη για την ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας», αφού «δένει» την ελληνική Πολιτεία μ' έναν μονοπωλιακό προμηθευτή και, όχι μόνο θα «εθίσει» τους δημόσιους υπαλλήλους στα προϊόντα της Microsoft, αλλά και –κατ' επέκταση- θα ασκεί πίεση σε όλους τους πολίτες να χρησιμοποιούν αυτό τον προμηθευτή. Επίσης, πέντε μέλη του ελληνικού Κοινοβουλίου υπέβαλαν ερώτηση στον υπουργό Οικονομίας, εγκalώντας τον για το ότι η επίμαχη συμφωνία περιέχει ρήτρα NDA (Non Disclosure Agreement), μη αποκάλυψης δηλαδή των όρων και εφαρμογών της, την οποία «πλέον δεν υιοθετούν ούτε οι εμπορικές επιχειρήσεις» στις μεταξύ τους συναλλαγές, καθώς και για το ότι συνάφθηκε χωρίς προηγουμένως να έχει προκηρυχθεί διαγωνισμός σύμφωνα με την κοινοτική και την ελληνική νομοθεσία, όπως και για το ότι ουδέν διαλαμβάνει για το κόστος της όλης συναλλαγής. Η ερώτηση κατατέθηκε το Φεβρουάριο 2006, αλλά μέχρι σήμερα δεν έχει απαντηθεί από τον αρμόδιο υπουργό²⁶.

Προέκταση αυτής της πρόσδεσης του ελληνικού Δημοσίου «στο άρμα» της Microsoft φαίνεται να είναι η θετική ψήφος που ο εκπρόσωπός του στο Διεθνή Οργανισμό Προτύπων ISO έδωσε, στις 4 Σεπτεμβρίου 2007, χωρίς προηγουμένως να διαβουλευθεί στοιχειωδώς με την πολυπληθή *κοινότητα* των ελλήνων χρηστών είτε ελεύθερου είτε κλειστού λογισμικού (όπως αντίθετα κάμνουν πολλά άλλα κράτη μέλη της ΕΕ με τους δικούς τους χρήστες), στην ψηφοφορία που διεξάχθηκε για την επίσημη υιοθέτηση ως διεθνούς προτύπου του Open XML format : του μορφότυπου, δηλαδή, αρχείων, που χρησιμοποιούν οι νέες εκδόσεις των γνωστών εφαρμογών γραφείου MS Office της Microsoft.

Αυτή καθαυτή η σχετική πρωτοβουλία της Microsoft ήταν, εξάλλου, δηλωτική της αντιπαλότητας που εξαρχής επισημάναμε ότι αναπτύσσεται, ιδιαίτερα στα διεθνή fora, μεταξύ των παραγωγών και χρηστών ελεύθερου λογισμικού και των μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών δυνάμεων της αγοράς της πληροφορίας και της γνώσης²⁷. Πράγματι στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα μορφότυπα στα οποία σώζουν έγγραφα οι εφαρμογές γραφείου παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαλειτουργικότητα, στη δυνατότητα δηλαδή τα έγγραφα που δημιουργούνται από μια οικογένεια εφαρμογών (π.χ. MS Office) σε κάποιο περιβάλλον (π.χ. Windows ή Mac) να μπορούν να είναι εγγενώς (χωρίς ειδικά εργαλεία μετατροπής) αναγνώσιμα και τροποποιήσιμα από μια άλλη οικογένεια εφαρμογών (π.χ. OpenOffice) σε ένα άλλο περιβάλλον (π.χ. Linux). Η γλώσσα δόμησης δεδομένων XML είχε θεωρηθεί, από την *κοινότητα* του ελεύθερου

²⁴ Η συμφωνία δημοσιεύτηκε τόσο σε δελτίο τύπου της κυβέρνησης (http://www.mnec.gr/el/press_office/DeltiaTypou/dt/dt-2006-02-01a.html), όσο και από την Microsoft (<http://www.microsoft.com/hellas/press/2006a/glf.msp.x>).

²⁵ Βλ. στο <http://lists.ffi.org/pipermail/gr-news/2006-February/000006.html>.

²⁶ Βλ. στο <http://www.parliament.gr/ergasies/showfile.asp?file=end070202.txt>.

²⁷ Τόσο για την ελληνική ψήφο στον ISO, όσο και για τη «διένεξη» κοινότητας ελεύθερου λογισμικού – Microsoft που μας απασχολεί αμέσως στη σθνήχεια, στο κείμενο, στοιχεία αντλήθηκαν από τις ιστοσελίδες : <http://www.iso.org>, <http://www.elot.gr>, <http://www.nooxml.org> και <http://www.ellak.gr>.

λογισμικού, ως κατάλληλη για τον τελευταίο αυτό σκοπό και είχε επιλεγεί ως ο καταλληλότερος τύπος για τα αρχεία που δημιουργούνται με την ανοιχτή πλατφόρμα εφαρμογών γραφείου OpenOffice. Το συγκεκριμένο πρότυπο ονομάστηκε OpenDoc Format (ODF) και υποβλήθηκε έγκαιρα στον ISO για να υιοθετηθεί ως πρότυπο. Πράγματι αυτό συνέβη το 2006, όταν το ODF έγινε το ISO/IEC 26300, με το πλήρες όνομα OASIS (Open Document Format for Office Applications). Όταν όμως η Microsoft κυκλοφόρησε τη νέα έκδοση του MS Office 2007, το ODF δεν υποστηριζόταν εγγενώς απ' αυτήν και, επιπρόσθετα, η εταιρία ανακοίνωσε ότι το προϊόν της εισήγαγε ένα νέο μορφότυπο αρχείων (πάλι βασισμένο στην γλώσσα XML) με το όνομα Open XML Format (κατάλληλα επιλεγμένο από το μάρκετινγκ της εταιρίας για να παραπέμπει σε ανοιχτό πρότυπο) και με την αιτιολογία ότι πρόκειται για «ανώτερο πρότυπο σε σχέση με το ODF». Η Microsoft, σχεδόν ταυτόχρονα με την ανακοίνωση του MS Office 2007 υπέβαλε αίτηση για υιοθέτηση και του δικού της προτύπου ως ISO standard. Τούτο σήμαινε ότι η εταιρία επέλεγε να στρέψει την πλάτη της στα εκατομμύρια πολιτών, σε παγκόσμιο επίπεδο, που ήδη είχαν επιλέξει να εργάζονται με ελεύθερο λογισμικό (όπως το OpenOffice), στην ουσία να τους εκβιάσει να επιστρέψουν στο MS Office : ποιος, άραγε, θα επιλέγει να «σώσει» σε ODF, καθιστώντας τα αρχεία του μη αναγνώσιμα από το 95% των υπολογιστών παγκοσμίως, που «τρέχουν» Windows και MS Office; Και γιατί η Microsoft να μην το κάνει ISO standard, και μάλιστα με μια ονομασία που παραπέμπει σε ανοιχτό μορφότυπο; Η στρατηγική της Microsoft στην περίπτωση αυτή ήταν επιτήδεια. Όμως η απόσταση ανάμεσα σ' αυτό το χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης επιχειρηματικής στρατηγικής και στην επιβράβευσή της με τη ψήφο –μεταξύ άλλων σίγουρα- του ελληνικού Δημοσίου σε διεθνή οργανισμό, μάλλον είναι μεγάλη!